

Äldre med annuitetslån – Höga årsbelopp

CSN, rapport 2019:8

Äldre med annuitetslån – Höga årsbelopp

Centrala studiestödsnämnden (CSN) 2019

Producent CSN, Enheten Kunskap om studiestödet
851 82 Sundsvall
060-18 60 00

Kontaktperson Hanna Rösth
Hanna.rosth@csn.se

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	5
Metod, population och definitioner	5
Bakgrund.....	6
Resultat	7
Just nu en liten grupp.....	7
De flesta äldre har studerat kort tid.....	8
Majoriteten har låga skulder.....	8
Höga årsbelopp när återbetalningstiden är på väg att ta slut.....	9
Andelen inbetalt av debiterat belopp sjunker med åldern.....	11
Hur årsbeloppet beräknas påverkar betalningen	11
Förvärvsarbetande betalar in högst andel av årsbeloppet	12
Hög andel betalar ingenting alls.....	12
Många har obetalda belopp för mer än ett lån	13
Obetalda belopp kan leda till kronofogdekrav	14
Äldre låntagare nyttjar oftare trygghetsreglerna	15
Mer än en fjärdedel har haft nedsatt årsbelopp något av de senaste åren	15
Andelen som betalar hela årsbeloppet ökar efter nedsättning	16
Mindre vanligt att äldre får sina beslut ändrade när inkomsten efterkontrolleras	17
Få låntagare får åldersavskrivning	18
Det är få personer med annuitetslån som hunnit fylla 68 år.....	18
Något vanligare att män har skulder kvar	18
Slutsatser	19
Äldre får höga årsbelopp och har lägre återbetalningsgrad	19
Betalningsproblemen är ofta långvariga	19
Åldersavskrivningarna kommer troligen att öka	20
Referenser.....	21

Sammanfattning

Hur går det för låntagare som inte betalat klart sitt lån innan de fyller 60 år?

Återbetalningen av annuitetslån ska vanligtvis ske inom 25 år eller som längst till och med det år då låntagaren fyller 60 år. Årsbeloppen ökar i storlek under återbetalningstiden. När återbetalningstiden tagit slut ska hela den återstående skulden betalas under ett betalningsår. Det är först nu som vi har fått låntagare med annuitetslån som når den här åldern. Vi vill därför undersöka hur det går för låntagare som inte betalat klart sitt lån innan de fyller 60 år.

Få låntagare är över 60 år

De äldre låntagarna utgör en mycket liten andel av hela kundgruppen med annuitetslån, endast 0,2 procent år 2017. Detta beror till stor del på att annuitetslånet endast funnits sedan år 2001, det är ännu inte så många låntagare som hunnit fylla 60 år. Det är dock en grupp som ökar för varje år, i takt med att fler låntagare blir äldre.

Äldre låntagare har oftare problem med betalningen

De låntagare som i dagsläget är 60 år eller äldre har ofta relativt små skulder kvar att betala. Det är dock vanligt att de får höga årsbelopp, eftersom de är i slutet av sin återbetalningstid. Det är också vanligt att de inte betalar in det ursprungligen debiterade beloppet i sin helhet, något som leder till att återbetalningen förskjuts ytterligare.

Det är vanligare att få nedsatt årsbelopp bland de äldre låntagarna, och många får det flera år i rad. Främst är det låntagare med årsbelopp inom de högsta intervallen som söker och beviljas nedsättning.

Obetalda belopp avskrivs inte

Annuitetslånet avskrivs utan att låntagaren behöver ansöka om det vid ingången av det år låntagaren fyller 68 år. Åldersavskrivning sker dock inte för årsbelopp för de tre sista betalningsåren, om dessa är obetalda. Om låntagaren haft betalningsproblem och/eller misskött betalningen av sitt lån är årsbeloppen för de sista betalningsåren ofta höga. Detta leder till att endast mycket små eller inga belopp alls avskrivs när vissa låntagare når åldern för avskrivning. Vid ingången av år 2017 var det ett tjugotal låntagare som fick åldersavskrivning och det var endast tio låntagare som skulle fylla, eller redan hade fyllt, 68 år och som hade en skuld kvar att betala till CSN. Gruppen ökar dock i storlek i takt med att fler låntagare med annuitetslån når högre ålder och vi kan därför räkna med att se mer av detta i framtiden.

Inledning

Annuitetslånet infördes 2001 i samband med en större studiestödsreform. Ett syfte med reformen var att öka förutsättningarna för att alla lån skulle betalas tillbaka. Studiestödssystemet skulle vara stabilt över tid och den enskilde låntagarens ansvar skulle bli tydligare. Annuitetslånet innehåller också trygghetsregler för att låntagarna inte ska belastas över sin betalningsförmåga.¹

Återbetalningen av annuitetslån ska vanligtvis ske inom 25 år eller som längst till och med det år då låntagaren fyller 60 år. Årsbeloppen ökar i storlek under återbetalningstiden. När återbetalningstiden är slut ska eventuell resterande skuld betalas under det följande året. Annuitetslånet avskrivs utan ansökan från låntagaren vid ingången av det år hen fyller 68 år. Åldersavskrivning sker dock inte för årsbelopp för de tre sista betalningsåren, om dessa är obetalda. Det är först nu som vi har fått låntagare med annuitetslån som når den här åldern. Vi vill därför undersöka hur det går för låntagare som inte betalat klart sitt lån innan de fyller 60 år.

- Vilka är låntagarna som har annuitetslån och som är 60 år eller äldre?
- I vilken utsträckning betalar låntagare som är 60 år eller äldre sina årsbelopp?
- I vilken utsträckning får de nedsättning?
- I vilken utsträckning har låntagare skulder kvar efter att de passerat åldern för avskrivning?

Metod, population och definitioner

Populationen består av de låntagare som hade annuitetslån vid ingången av år 2017 och som skulle fylla minst 60 år samma år, det vill säga personer födda 1957 eller tidigare. Dessa 2 300 personer jämförs med samtliga återbetalningsskyldiga låntagare med annuitetslån under 2017, totalt 975 700 personer². Data på individnivå har tagits fram från CSN:s egna datalager³ för båda dessa grupper. Uppgift om sysselsättning har hämtats från SCB.⁴

I denna rapport refererar vi till ”äldre låntagare” eller ”den äldsta låntagargruppen”. Med detta avses i detta fall de låntagare som är födda 1957 eller tidigare. För enkelhetens skull skriver vi ”låntagare som är 60 år eller äldre” eller ”låntagare som är minst 60 år” vilket då också omfattar de som ska fylla 60 år under det aktuella året. Med ”samtliga låntagare” menas samtliga låntagare med annuitetslån om inget annat framgår.

¹ Prop. 1999/2000:10.

² Låntagare med uppsagda annuitetslån har exkluderats.

³ Som bygger på uppgifter från Studiestödets informationssystem, Stis.

⁴ SCB:s register RAKS (Registerbaserad aktivitetsstatistik) som visar sysselsättning för år 2017.

Bakgrund

Återbetalningstiden för annuitetslånet är normalt 25 år eller det lägre antal år som återstår till slutet av det år som en låntagare fyller 60 år. Lånet och ränta ska betalas med ett visst belopp varje år. Detta belopp kallas för årsbelopp. Årsbeloppet beräknas för varje år med hänsyn till skuldens storlek vid början av året minskad med tidigare års obetalda årsbelopp, räntan för kalenderåret, den återstående återbetalningstiden och ett uppräkningsstal som är 2 procent. Sveriges inflationsmål på två procent ligger bakom beslutet att årsbeloppet under återbetalningstiden ska räknas upp med två procent. Uppräkningsen gör att årsbeloppet blir högre ju närmare slutet av återbetalningstiden låntagaren kommer.

Ett lån för ett års studier beräknas normalt att betalas tillbaka på cirka 10 år och ett lån för två års studier betalas normalt tillbaka på cirka 18 år. Denna beräkning förutsätter att låntagaren inte ansöker om att få årsbeloppet nedsatt. Ett årsbelopp kan drivas in under fyra år, därefter återförs eventuellt obetalt belopp till låntagarens skuld. Det innebär till exempel att årsbeloppet för betalningsår 2017 kan drivas in till och med 30 november 2021.

CSN:s tidigare utredningar har visat att ålder är en av de faktorer som samvarierar med återbetalningen. Sannolikheten för missköta betalningar ökar med låntagarens stigande ålder. Att ålder inverkar på återbetalningen kan exempelvis bero på att äldre ofta har större ekonomiska åtaganden än yngre.⁵

För den som studerar med annuitetslån finns en åldersgräns som succesivt begränsar rätten att ta lån. Antalet veckor med lån som en studerande har rätt till minskar från och med det år den studerande fyller 47 år, till och med det år hen fyller 56 år, då rätten till studiemedel upphör helt. Åldersgränsen har ändrats flera gånger⁶, bland annat för att underlätta omställning senare i livet. Motivet till lånebegränsningarna är att skuldsättningen för personer med kort återbetalningstid inte skall bli för hög. En hög skuld kombinerad med en kort återbetalningstid leder till höga årliga belopp att betala för individen och risk för att hela lånet inte betalas tillbaka. Möjligheten att ta studielån vägs mot den återbetalningsbördan den studerande får efter avslutade studier, och mot riskerna för att statens kostnader för lån som inte återbetalas ökar.

Annuitetslånet avskrivs utan att låntagaren behöver ansöka om det vid ingången av det år hen fyller 68 år. Åldersavskrivning sker dock inte för årsbelopp för de tre sista betalningsåren, om dessa är obetalda. Obetalda administrativa avgifter skrivs inte heller av med hänsyn till ålder.

⁵ CSN (2017), *Inbetalningar av studielån från låntagare bosatta utomlands*, s. 35

⁶ Åldersgränsen för annuitetslånet höjdes första gången från den 1 juli 2006, då från 50 år till 54 år. Från och med den 1 juli 2014 höjdes åldersgränsen ytterligare, och är nu 56 år.

Resultat

Just nu en liten grupp

År 2017 var det drygt 2 300 låntagare som hade ett annuitetslån och som skulle fylla minst 60 år under året. Totalt hade CSN 975 700 återbetalningsskyldiga låntagare med annuitetslån⁷ år 2017. De äldre låntagarna utgör därmed en mycket liten andel av hela kundgruppen med annuitetslån, endast 0,2 procent. Detta beror till stor del på att annuitetslånet endast funnits sedan år 2001, det är ännu inte så många låntagare som hunnit fylla 60 år. Det är dock en grupp som ökar för varje år, i takt med att fler låntagare blir äldre.

Tabell. Antal låntagare med annuitetslån (exklusive uppsagda lån) per åldersintervall, år 2017

Åldersintervall 2017	Antal	Andel
Upp till 29 år	283 212	29 %
30-39 år	473 766	49 %
40-49 år	164 029	17 %
50-59 år	52 381	5 %
60 år och uppåt	2 327	0,2 %
Totalt	975 715	100 %

Av låntagarna som var 60 år eller äldre år 2017 var 60 procent kvinnor och 40 procent män, att jämföra med 58 procent kvinnor och 42 procent män bland samtliga låntagare med annuitetslån samma år.

Det är något vanligare att de äldre låntagarna bor utomlands. År 2017 var 5 procent i den äldre låntagargruppen utvandrade eller hade utländsk adress, jämfört med 4 procent bland samtliga låntagare. Det är också en större andel bland de äldre låntagarna som saknar adressuppgifter hos CSN helt och hållet. År 2017 saknades adresser för 4 procent av de äldre låntagarna jämfört med 1 procent bland samtliga låntagare.

⁷ Låntagare med uppsagda annuitetslån har exkluderats.

De flesta äldre har studerat kort tid

Bland låntagarna som var 60 år eller äldre år 2017 hade 29 procent eftergymnasial utbildning, medan 26 procent hade gymnasial utbildning och 6 procent hade grundskola som högsta utbildningsnivå. Uppgifterna ska dock tolkas med viss försiktighet, eftersom CSN saknar uppgifter om högsta utbildningsnivå för 39 procent av de låntagare som var 60 år eller äldre år 2017. En majoritet av de äldre låntagarna har studerat med studiemedel under en relativt kort tid, 52 procent fick studiestöd för mindre än 40 studieveckor (andelen var 9 procent bland samtliga låntagare). Bland samtliga låntagare har istället 64 procent fått studiemedel för minst 120 studieveckor, att jämföra med 23 procent bland de låntagare som var 60 år eller äldre.

Åldersgränsen för rätt till studiemedel höjdes första gången 2006. Ganska många i den aktuella gruppen kan antas ha begränsats av den tidigare åldersgränsen på 50 år, det var 67 procent vars senaste studieår var 2006 eller tidigare. Från den 1 juli 2006 höjdes åldersgränsen till 54 år, vilket gjorde att den aktuella gruppen hade möjlighet att få studiemedel som längst till år 2011. Bland samtliga låntagare med annuitetslån har endast 20 procent studerat med studiemedel år 2006 eller tidigare.

De flesta av de äldre låntagarna har varit återbetalningsskyldiga under en längre tid. Enbart 8 procent av låntagarna som var minst 60 år under 2017 blev återbetalningsskyldiga 2012 eller senare. Motsvarande andel bland samtliga låntagare var 47 procent.

Majoriteten har låga skulder

Många av de äldre låntagarna har låga skulder, främst till följd av att de studerat med studiemedel under relativt kort tid. Vid ingången av 2017 hade 60 procent av låntagarna som var minst 60 år en skuld som var under 25 000 kronor, jämfört med 11 procent bland samtliga låntagare med annuitetslån. Bland samtliga låntagare hade istället 59 procent en skuld på 100 000 eller mer vid ingången av 2017, vilket endast 11 procent i gruppen äldre låntagare hade.

Tabell. Andel låntagare med annuitetslån fördelat på skuldstorlek och ålder

	- 24 999	25 000-49 999	50 000-99 999	100 000-199 999	200 000 +
Upp till 29 år	10 %	11 %	20 %	32 %	28 %
30-39 år	8 %	9 %	18 %	38 %	27 %
40-49 år	14 %	13 %	23 %	35 %	14 %
50-59 år	20 %	20 %	32 %	23 %	5 %
60 år och uppåt	60 %	16 %	13 %	8 %	3 %
Totalt	11 %	11 %	20 %	35 %	24 %

Bland de låntagare som var 60 år eller äldre var det 69 procent, 1 610 personer, som fick ett årsbelopp utifrån att 2017 beräknades bli deras sista betalningsår. Bland samtliga låntagare var det endast 5 procent som var ”sistaårsbetalare” samma år. Det var 19 procent, 440 personer, av de äldre låntagarna vars återbetalningstid egentligen var slut, vilket ledde till att de fick hela den återstående skulden i årsbelopp. Bland samtliga låntagare var det fallet för 0,1 procent, 1 270 personer. Över en tredjedel av de låntagare som har slut på sin återbetalningstid är alltså 60 år eller äldre. Knappt 11 procent av de äldre låntagarna fick inget årsbelopp för 2017 men hade obetalda årsbelopp eller administrativa avgifter för tidigare år kvar att betala (motsvarande andel bland samtliga låntagare var under 1 procent).

Höga årsbelopp när återbetalningstiden är på väg att ta slut

Årsbeloppens storlek har stor betydelse för hur betungande låntagarens återbetalning blir i praktiken. Höga årsbelopp ökar sannolikheten för misskött betalningar på annuitetslånet.⁸ De låntagare som är minst 60 år får generellt högre årsbelopp än övriga åldersgrupper. Vid ingången av 2017 var det till exempel 15 procent i denna grupp som hade årsbelopp från 40 000 kronor och uppåt, att jämföra med samtliga låntagare där enbart 0,3 procent fick så höga årsbelopp. Av samtliga låntagare hade endast 5 procent ett ursprungligt årsbelopp på 15 000 kronor eller mer vid ingången av året. Motsvarande andel för låntagarna som är minst 60 år är 35 procent. Detta är en följd av att de äldre låntagarna är på sitt sista återbetalningsår eller redan har slut på sin ordinarie återbetalningstid. Detta medför att en stor del av den kvarvarande skulden ska betalas under ett enda år.

I de fall då återbetalningstiden är slut får låntagaren hela den återstående skulden i årsbelopp under betalningsåret. De flesta av de äldre låntagarna har förhållandevis låga skulder kvar att betala, ofta under 25 000 kronor. Men om hela den kvarvarande skulden ska betalas under ett eller några få år kan det innebära höga årsbelopp.

Av de låntagare som var 60 år eller äldre var det 11 procent som inte fick något årsbelopp alls vid ingången av året. För många beror det på att hela den återstående skulden redan drivs in i form av obetalda årsbelopp för något eller några av de senaste tre åren. För andra beror det på att hela den återstående skulden består av obetalda administrativa avgifter. Bland samtliga låntagare var andelen som inte fick något årsbelopp 1 procent år 2017.

Debiteringen minskar avsevärt under betalningsåret. Det är främst rätten till nedsättning av årsbeloppet som leder till den stora förändringen av det debiterade beloppet. Totalt minskade det debiterade beloppet med drygt 1,1 miljarder kronor på grund av nedsättning år 2017.⁹

⁸ CSN (2017), *Inbetalningar av studielån från låntagare bosatta utomlands*, s 38-40

⁹ CSN (2018), *Studiestödet 2017*, s. 125

Tabell. Andel av låntagarna med årsbelopp inom respektive intervall, fördelat på ursprungligt¹⁰ och aktuellt¹¹ årsbelopp.

	60 år eller äldre		Samtliga låntagare	
	Ursprungligt årsbelopp (per 1 januari)	Aktuellt årsbelopp (per 31 december)	Ursprungligt årsbelopp (per 1 januari)	Aktuellt årsbelopp (per 31 december)
0	11 %	25 %	1 %	8 %
1-4 999	16 %	15 %	2 %	7 %
5 000- 9 999	22 %	22 %	76 %	68 %
10 000-14 999	16 %	17 %	16 %	14 %
15 000-19 999	9 %	9 %	3 %	2 %
20 000-39 999	11 %	9 %	2 %	1 %
40 000+	15 %	3 %	0,3 %	0,1 %

I december 2017 var det endast 3 procent av låntagarna på 60 år eller äldre som fortfarande hade årsbelopp från 40 000 kronor och uppåt, och andelen med årsbelopp på 15 000 kronor eller mer hade minskat till 20 procent. Det var också en knapp fjärdedel av låntagarna i gruppen som inte hade något årsbelopp att betala.

Det är endast en liten andel låntagare som betalar in årsbelopp inom de högsta intervallen. År 2017 betalade 0,4 procent av de låntagare som var minst 60 år gamla in 40 000 kronor eller mer. Det var 12 procent som betalade in 15 000 kronor eller mer, att jämföra med strax under 3 procent för samtliga låntagare. Av låntagarna från 60 år och uppåt var det knappt 54 procent som inte betalade något alls under 2017. För samtliga låntagare var motsvarande andel 13 procent. Det medför att en stor del av de låntagare som fått höga årsbelopp fortsätter att få höga årsbelopp under kommande år, eftersom de inte betalar tillbaka i den takt som ursprungligen beräknats.

¹⁰ Årsbelopp per den 1 januari 2017, det årsbelopp som låntagaren debiteras enligt ordinarie betalningsplan.

¹¹ Årsbelopp per den 31 december 2017, det årsbelopp som gäller efter eventuella ändringar, till exempel efter att låntagaren fått nedsättning.

Andelen inbetalt av debiterat belopp sjunker med åldern

Ett mått på hur återbetalningen av studielån fungerar är andelen som betalas in av det belopp som har debiterats. CSN har i tidigare utredningar funnit att låntagarnas ålder har ett samband med hur återbetalningen sköts. Äldre låntagare missköter sin återbetalning i större utsträckning än yngre låntagare.¹² Detta är något som tydligt framkommer även i denna studie. Återbetalningsgraden är avsevärt lägre bland de äldsta låntagarna än bland övriga åldersgrupper.

Tabell. Andel inbetalt av debiterat belopp per den 31 december 2017.

Åldersintervall	Andel inbetalt
Upp till 29 år	93,3%
30 – 39 år	93,3%
40 – 49 år	89,9%
50 – 59 år	85,5%
60 år och uppåt	56,1%
Totalt	92,0%

Under år 2017 var återbetalningsgraden för samtliga låntagare med annuitetslån 92 procent. Låntagarna som var 60 år eller äldre betalade dock endast in 56 procent av det debiterade beloppet för 2017 under det aktuella betalningsåret.

Hur årsbeloppet beräknas påverkar betalningen

Låntagare som har slut på ordinarie återbetalningstid har högre årsbelopp än övriga, och de har också svårare att betala. Det framgår av att återbetalningsgraden är särskilt låg för de låntagare som är i slutet av sin återbetalningstid. Låntagare som får hela sin resterande skuld i årsbelopp för att ordinarie återbetalningstid redan är slut har betydligt lägre återbetalningsgrad än de som får sitt årsbelopp beräknat enligt huvudregeln för annuitetslånet eller får ett årsbelopp som är 15 procent av prisbasbeloppet¹³. Även låntagare som får ett årsbelopp utifrån att det är sista återbetalningsåret har låg återbetalningsgrad. Detta gäller oavsett låntagarnas ålder. Det är dock vanligare att de äldsta låntagarna närmar sig slutet av sin återbetalningstid, eftersom återbetalningen av annuitetslånet normalt ska bli klar senast under det år låntagaren

¹² CSN (2017), *Inbetalningar av studielån från låntagare bosatta utomlands*, s 35

¹³ Årsbeloppet beräknas för varje år med hänsyn till skuldens storlek vid början av året minskad med tidigare års obetalda årsbelopp, räntan för kalenderåret, den återstående återbetalningstiden och ett uppräkningsstal som är 2 procent. Om årsbeloppet blir lägre än 15 procent av prisbasbeloppet, ska det sättas till 15 procent av prisbasbeloppet.

fyller 60 år. Detta tyder på att det är problematiskt för många att årsbeloppen som debiteras ökar i storlek under återbetalningstidens gång. Låntagare som haft problem med betalningen eller som haft en hög skuld kommer att få höga årsbelopp när återbetalningstiden lider mot sitt slut. Detta samtidigt som statistik från SCB visar att de genomsnittliga inkomsterna ökar till och med intervallet 46-49 år, och därefter minskar igen.¹⁴

Förvärvsarbetande betalar in högst andel av årsbeloppet

Majoriteten av låntagarna med annuitetslån har förvärvsarbete som sin huvudsakliga inkomstkälla¹⁵. Andelen förvärvsarbetande är dock betydligt lägre bland de äldre låntagarna än bland samtliga. Bland de äldre låntagarna hade 58 procent förvärvsarbete som huvudsaklig inkomstkälla under 2017 (jämfört med 84 procent bland samtliga låntagare). Andelen inbetalt av debiterat belopp var också högst bland de äldre låntagare som hade förvärvsarbete som sin huvudsakliga inkomstkälla.

Det var dock hela 42 procent av låntagarna som var 60 år eller mer som fick sin huvudsakliga inkomst från en annan inkomstkälla än förvärvsarbete. Det kan också vara en av förklaringarna till att inkomsterna¹⁶ för år 2017 var lägre för denna åldersgrupp än för övriga låntagare. Av låntagarna som var 60 år eller äldre hade 45 procent en beskattningsbar inkomst på mindre än 200 000 kronor under 2017 (54 procent av männen och 39 procent av kvinnorna), vilket kan jämföras med 23 procent bland samtliga låntagare (23 procent av männen och 24 procent av kvinnorna). En stor del av de äldre låntagarna fick alltså sin huvudsakliga inkomst från något annat än förvärvsarbete, samtidigt som det var de med andra huvudsakliga inkomstkällor som också hade svårast att betala sitt årsbelopp för 2017 under betalningsåret.

Hög andel betalar ingenting alls

Återbetalningsgraden, hur mycket som betalas in i förhållande till det som debiteras, är ett mått som är känsligt för extremvärden. Gruppen låntagare som är 60 år eller äldre är förhållandevis liten och det är dessutom vanligt att enstaka personer får höga eller mycket höga årsbelopp, vilket kan påverka resultatet när andelen inbetalt av debiterat belopp redovisas. För att komplettera bilden av hur återbetalningen fungerar redovisar vi därför också hur stor andel av låntagarna som har betalat hela sitt debiterade årsbelopp respektive hur stor andel som varit debiterade ett årsbelopp men som inte betalat något alls.

Bland de äldsta låntagarna är det en lägre andel som betalat in hela årsbeloppet och en högre andel som inte betalat något alls, jämfört med samtliga låntagare. Av samtliga låntagare som hade ett årsbelopp att betala för 2017 var det 87 procent som betalade

¹⁴ SCB, Sammanräknad förvärvsinkomst för boende i Sverige den 31/12 resp år (antal personer, medel- och medianinkomst samt totalsumma) efter region, kön, ålder och inkomstklass. År 1991 – 2017.

¹⁵ Uppgift om huvudsaklig inkomstkälla har hämtats från SCB:s register RAKS (Registerbaserad aktivitetsstatistik). Enbart låntagare bosatta i Sverige ingår här.

¹⁶ Till inkomst räknas överskott av tjänst, kapital och näring. Enbart låntagare bosatta i Sverige ingår här.

in hela årsbeloppet under betalningsåret. Men bland de äldre låntagarna var det bara drygt hälften, 56 procent, som betalade in hela det årsbelopp de debiterats 2017.

Tabell. Andel som betalat hela årsbeloppet respektive inte betalat alls, av låntagare som hade ett årsbelopp debiterat för år 2017 (låntagare med 0 kronor i årsbelopp har exkluderats)

Åldersintervall	Betalat hela årsbeloppet	Inte betalat något alls på årsbeloppet
Upp till 29 år	88 %	5 %
30 – 39 år	89 %	5 %
40 – 49 år	85 %	8 %
50 – 59 år	81 %	13 %
60 år och uppåt	56 %	39 %
Totalt	87 %	6 %

Av de äldre låntagarna som hade ett årsbelopp att betala för 2017, var det hela 39 procent som inte betalade något alls under betalningsåret. Motsvarande andel bland samtliga låntagare var 6 procent.

Risken att återbetalningen missköts är generellt sätt något större för män än för kvinnor.¹⁷ Bland samtliga låntagare med annuitetslån betalade 88 procent av kvinnorna in hela årsbeloppet, att jämföra med 86 procent av männen. Bland de äldsta låntagarna är skillnaderna mellan män och kvinnor betydligt större. I denna grupp betalade 64 procent av kvinnorna in hela årsbeloppet under betalningsåret, att jämföra med 41 procent av männen. I samma åldersgrupp var det 29 procent av kvinnorna och 54 procent av männen som inte betalade något alls på sina debiterade årsbelopp under betalningsåret. Motsvarande andelar för samtliga låntagare var 5 procent respektive 7 procent.

Många har obetalda belopp för mer än ett lån

Att ha flera lån att betala har i tidigare studier visat sig påverka återbetalningen negativt, främst eftersom det gör att man har flera årsbelopp att betala parallellt.¹⁸ Att ha flera lån att betala till CSN är betydligt vanligare i gruppen äldre låntagare än det är bland samtliga låntagare. Detta förklaras av att det främst är de äldsta låntagarna som hunnit studera med någon typ av studielån redan innan annuitetslånet infördes år 2001. Bland dem som var 60 år eller äldre hade 30 procent både annuitetslån och

¹⁷ CSN (2017), *Inbetalningar av studielån från låntagare bosatta utomlands*, s. 34

¹⁸ CSN (2017), *Inbetalningar av studielån från låntagare bosatta utomlands*, s 40

någon av de andra lånetyperna¹⁹ år 2017, medan motsvarande andel bland samtliga låntagare var 8 procent. För 2017 hade 11 procent av de låntagare som var 60 år eller äldre helt eller delvis obetalda årsbelopp för minst två lånetyper.

Det är också vanligare att de äldre låntagarna har återkrav att betala till CSN. År 2017 var det 12 procent av låntagarna i gruppen 60 år eller äldre som hade minst ett återkrav att betala parallellt med sitt annuitetslån, medan det endast var 3 procent av samtliga låntagare som hade både annuitetslån och återkrav.

Obetalda belopp kan leda till kronofogdekrav

Många av de låntagare som har lån kvar när de passerar 60 år har problem med betalningen. Av de låntagare som var minst 60 år gamla fick 39 procent minst en påminnelse under 2017, att jämföra med 23 procent av samtliga låntagare. Under 2017 var det 21 procent av de äldre låntagarna som fick sex påminnelser eller mer. För samtliga låntagare var andelen med sex påminnelser eller mer 6 procent under 2017. Eftersom påminnelseavgiften är 450 kronor innebär varje påminnelse också en skuldökning.

Belopp som inte betalats efter två påminnelser och ett betalningskrav överlämnas till Kronofogden eller inkassobolag²⁰. Av de låntagare som var minst 60 år under 2017 var det 27 procent som fick ett belopp överfört till Kronofogden under tidsperioden januari 2017 till april 2018²¹. Bland samtliga låntagare med annuitetslån var det endast 7 procent som fick krav skickade till Kronofogden under samma tidsperiod.

Tabell. Andel låntagare som fått krav överförda till Kronofogden, januari 2017 till april 2018.

Åldersintervall	Andel som fått krav överförda till Kronofogden
Upp till 29 år	7 %
30 – 39 år	6 %
40 – 49 år	8 %
50 – 59 år	12 %
60 år och uppåt	27 %
Totalt	7 %

¹⁹ Studielån (lån tagna mellan 1 januari 1989 och 30 juni 1989) eller studiemedel (lån tagna före 1 januari 1989).

²⁰ För låntagare bosatta utomlands.

²¹ Om årsbeloppet 2017 är obetalt skickas det normalt till Kronofogden under detta tidsintervall.

Nära hälften, 49 procent, av de låntagare som var 60 år eller äldre år 2017 hade fått ett eller flera betalningskrav överförda till Kronofogden mellan åren 2008 och 2017.

Under samma tidsperiod var motsvarande andel bland samtliga låntagare 12 procent.

Många i denna grupp har alltså både haft krav överförda till Kronofogden tidigare och fått hela eller delar av årsbeloppet för 2017 överfört till Kronofogden, något som tyder på att betalningsproblemen för denna låntagargrupp ofta är långvariga. Statistik från Kronofogden visar att antalet skuldsatta över 65 år ökar. Deras analys visar också att en majoritet av de personer som är över 65 år och har en skuld hos Kronofogden har haft det under lång tid.²²

Äldre låntagare nyttjar oftare trygghetsreglerna

En låntagare kan ansöka om att få årsbeloppet nedsatt under betalningsåret. Årsbeloppet kan sättas ned till fem procent av låntagarens beräknade årsinkomst till och med det år låntagaren fyller 49 år och därefter till sju procent av inkomsten. Från och med det år låntagaren fyller 50 år ska hänsyn även tas till eventuell förmögenhet som låntagaren har. Det kan också finnas möjlighet att få årsbeloppet nedsatt om det finns så kallade synnerliga skäl. Nedsättning med hänsyn till synnerliga skäl kräver starka individuella skäl.

Mer än en fjärdedel har haft nedsatt årsbelopp något av de senaste åren

För en låntagare som fått nedsatt årsbelopp under något eller några år kommer årsbeloppet att höjas för de resterande återbetalningsåren. Detta för att låntagaren ska hinna betala tillbaka sin skuld på det antal år som lagts upp för återbetalningen.

Av de låntagare som var 60 år eller äldre år 2017 hade knappt 28 procent fått sitt årsbelopp nedsatt under minst ett av åren 2014 till 2016. För samtliga låntagare var andelen som fått årsbeloppet nedsatt någon gång under samma tidsperiod 22 procent. I gruppen samtliga låntagare är det vanligaste skälet att få sitt årsbelopp nedsatt att man beviljas nya studiemedel från CSN. Detta skäl gäller inte de låntagare som är över 60 år och som därmed inte längre kan få nya studiemedel, alla i denna grupp har fått sina årsbelopp nedsatta med hänsyn till inkomst eller synnerliga skäl. Detta tyder på att många låntagare som är i slutet av sin återbetalningstid återkommande behöver söka nedsättning till följd av att årsbeloppen ökar i storlek. Det kan i sin tur medföra att dessa låntagare hamnar i en cirkel av allt högre årsbelopp och fortsatt nedsättning, vilket leder till att de aldrig kommer ikapp sin ordinarie betalningsplan.

Av de 2 300 låntagare som var 60 år eller äldre var det 300 personer, 13 procent, som hade nedsatt årsbelopp för 2017 med hänsyn till sin inkomst vid utgången av året. Bland samtliga låntagare var det 5 procent som hade årsbeloppet för 2017 nedsatt med hänsyn till inkomst i december samma år. Drygt 200 personer som var minst 60 år fick sina årsbelopp nedsatta med hänsyn till synnerliga skäl. Det motsvarar 9 procent

²² Kronofogden (2019) *Långvarig skuldsättning stort problem för äldre*.

av låntagarna inom den åldersgruppen. Bland samtliga låntagare var det drygt 1 procent som fick nedsättning med hänsyn till synnerliga skäl.

Det är framförallt de låntagare som har högre årsbelopp som söker och får nedsättning. Fyra av fem av dem som hade ett årsbelopp på minst 40 000 kronor beviljades nedsättning, närmare bestämt 81 procent av de äldre låntagarna och 76 procent av samtliga.

Tabell. Bifall på ansökan om nedsättning fördelat på ursprungligt årsbelopp för 2017.

Ursprungligt årsbelopp	60 år eller äldre	Samtliga låntagare
1-4 999	10 %	8 %
5 000- 9 999	9 %	13 %
10 000-14 999	6 %	15 %
15 000-19 999	14 %	26 %
20 000-39 999	38 %	43 %
40 000+	81 %	76 %
Totalt	22 %	15 %

Som vi beskrivit tidigare är det en högre andel av de äldre låntagarna som har höga årsbelopp, 35 procent hade årsbelopp över 15 000 kronor för 2017. Motsvarande andel bland samtliga låntagare var drygt 5 procent. Många av de äldre låntagarna har alltså höga årsbelopp för att de har slut på återbetalningstid, och de har svårt att betala det som är kvar. Betalningssvårigheterna leder ofta till att de får nedsättning, vilket i sin tur medför att de fortsatt har höga belopp att betala kommande år.

Andelen som betalar hela årsbeloppet ökar efter nedsättning

Av de låntagare som var minst 60 år och hade nedsättning under 2017 betalade 74 procent in hela det årsbelopp som blev kvar efter nedsättningen. Motsvarande andel bland samtliga låntagare som hade ett årsbelopp kvar att betala efter att ha fått nedsättning var 89 procent. Det kan bero på att de äldre låntagarna generellt har högre årsbelopp, även efter att de fått nedsättning, jämfört med samtliga låntagare som fått nedsättning. Eftersom rätten till nedsättning beräknas utifrån en högre andel av årsinkomsten för de låntagare som är 50 år eller äldre behöver de ha en lägre årsinkomst för att få hel nedsättning, samtidigt som de oftare har högre ursprungliga årsbelopp än yngre låntagare. Detta leder till att årsbeloppet i högre utsträckning sätts ner delvis snarare än helt för denna grupp. Det gör också att det årsbelopp som återstår efter nedsättningen är högre för denna grupp än för de låntagare som är under 50 år.

Bland de äldre som fått årsbeloppet nedsatt är det en avsevärt högre andel som betalar in hela sitt kvarvarande årsbelopp, jämfört med alla i samma åldersgrupp. Andelen som betalar hela årsbeloppet är högre bland dem som fått nedsättning även om man ser till gruppen samtliga låntagare, men det skiljer inte alls lika mycket.

Av 520 äldre låntagare som sökte nedsättning år 2017 fick cirka 30 personer avslag. Det motsvarar 6 procent av dem som sökte nedsättning i gruppen. Bland samtliga låntagare var det 15 procent av dem som sökt nedsättning som fick avslag på sin ansökan om nedsättning för 2017. Avslag är alltså mindre vanligt bland de äldre låntagarna. Samtidigt verkar avslag få större konsekvenser för denna grupp. Under 2017 var det 36 procent av de som var minst 60 år som betalade in hela årsbeloppet, efter att de fått avslag på sin ansökan om nedsättning. Bland samtliga låntagare som fått avslag på ansökan om nedsättning var det 72 procent som betalade in hela årsbeloppet för 2017. Det är dock fråga om mycket få låntagare med avslag i den äldre åldersgruppen, vilket påverkar andelen.

Mindre vanligt att äldre får sina beslut ändrade när inkomsten efterkontrolleras

Om ett årsbelopp sätts ned med hänsyn till låntagarens beräknade inkomst görs en efterkontroll av den faktiska inkomsten två år senare. Om det visar sig att låntagaren hade en högre inkomst än vad denne uppgav i sin ansökan får låntagaren ett så kallat resterande slutligt årsbelopp. Det resterande slutliga årsbeloppet ska betalas parallellt med ett nytt årsbelopp det år efterkontrollen görs.

Det var 35 procent av de låntagare som var över 60 år och som hade nedsättning med hänsyn till sin inkomst som fick ett resterande slutligt årsbelopp för år 2017. Bland samtliga låntagare som hade nedsättning med hänsyn till sin inkomst var det 49 procent som fick resterande slutliga årsbelopp vid efterkontrollen för år 2017. Det är därmed en lägre andel av de äldre låntagarna får resterande slutliga årsbelopp, jämfört med samtliga låntagare.

För den tredjedel av de äldre låntagarna som fått nedsättning och som får sina beslut ändrade vid efterkontrollen riskerar det resterande slutliga årsbeloppet att medföra betalningsproblem. CSN har i en tidigare rapport konstaterat att låntagare som får ett resterande slutligt årsbelopp får svårare att klara betalningen, både betalningen av det ordinarie årsbeloppet och betalningen av det resterande slutliga årsbeloppet.²³ Hur höga resterande slutliga årsbelopp som debiteras varierar dock, vilket också påverkar hur mycket återbetalningen i praktiken berörs för de individuella låntagarna.

²³ CSN (2018), *Resterande slutliga årsbelopp - En genomlysning*, s. 20

Få låntagare får åldersavskrivning

Annuitetslånet avskrivs utan att låntagaren behöver ansöka om det vid ingången av det år låntagaren fyller 68 år. Åldersavskrivning sker dock inte för årsbelopp för de tre sista betalningsåren, om dessa är obetalda. Obetalda administrativa avgifter skrivs inte heller av med hänsyn till ålder. Om låntagaren haft betalningsproblem och/eller misskött betalningen av sitt lån är årsbeloppen för de sista betalningsåren ofta höga. Det är då inte ovanligt att hela den återstående skulden ska betalas under ett år. Detta leder till att endast mycket små eller inga belopp alls avskrivs när vissa låntagare når åldern för avskrivning.

Det är få personer med annuitetslån som hunnit fylla 68 år

Vid ingången av år 2017 var det ett tjugotal låntagare som fick åldersavskrivning. Sammanlagt avskrevs cirka 300 000 kronor för dessa låntagare. Det var då endast tio låntagare som skulle fylla, eller redan hade fyllt, 68 år och som hade en skuld kvar att betala till CSN. Gruppen ökar dock i storlek i takt med att fler låntagare med annuitetslån når högre ålder. Vid ingången av år 2018 var det 23 personer som passerat gränsen för åldersavskrivning men utan att få hela skulden avskriven och vid ingången av 2019 hade antalet ökat till 40 personer. Ökningen kan också förklaras av att dessa låntagare ofta haft problem med betalningen under en lång tid, och att deras betalningsförmåga ofta inte förbättras. Skulderna blir därmed kvar även fortsättningsvis.

Något vanligare att män har skulder kvar

Av de som passerat gränsen för åldersavskrivning år 2017 var det något fler män än kvinnor som hade skulder kvar att betala. Samtliga tio låntagare som år 2017 hade skuld kvar trots att de var 68 år eller äldre var personer som studerat sent i livet. De hade endast hunnit få studiemedel för några enstaka terminer innan de passerade åldersgränsen för att kunna få studiemedel. De har därmed inte heller haft särskilt höga skulder. Majoriteten av de skulder som kvarstår efter tidpunkten för avskrivning är under 30 000 kronor och de var i huvudsak under 15 000 kronor då låntagarna blev återbetalningsskyldiga. De aktuella låntagarna har haft långvariga problem med betalningen, flera av dem har aldrig betalat något alls. För de flesta av dessa låntagare har skulderna därför vuxit snarare än minskat. Mindre än hälften av dem har betalat in något efter 68-års ålder och då endast små belopp. Tillsammans har dessa tio låntagare betalat in under 10 000 kronor efter tidpunkten för åldersavskrivning. Samtliga i gruppen hade ålderspension som sin huvudsakliga inkomstkälla under 2017 och samtliga hade en årsinkomst under 200 000 kronor.

Många av de låntagare som fyllt 68 under tidsperioden 2017-2019 har fått mycket låga belopp avskrivna på grund av ålder, och vissa har inte fått något avskrivet alls. I denna grupp är det högre belopp som har avskrivits till följd av skuldsanering eller på grund av dödsfall.

Slutsatser

De låntagare som är minst 60 år får generellt högre årsbelopp än övriga åldersgrupper, eftersom de är i slutet på sin återbetalningstid. Över en tredjedel av de låntagare som har slut på sin ordinarie återbetalningstid men som ännu inte betalat klart är 60 år eller äldre. Höga årsbelopp ökar sannolikheten för misskötta betalningar på annuitetslånet.²⁴ Gruppen låntagare som är över 60 år är ännu liten, men ökar i storlek i takt med att allt fler låntagare blir äldre. Enligt CSN:s beräkningar kommer cirka 8 000 låntagare att vara 60 år eller äldre år 2025.

Äldre får höga årsbelopp och har lägre återbetalningsgrad

CSN har i tidigare utredningar funnit vissa faktorer som påverkar återbetalningen av studielån. En sådan faktor är ålder, äldre låntagare missköter sin återbetalning i större utsträckning än yngre låntagare.²⁵ Detta är något som tydligt framkommer även i denna studie. Återbetalningsgraden är avsevärt lägre bland de äldsta låntagarna än bland övriga åldersgrupper. Återbetalningsgraden för låntagare som är 60 år eller äldre är avsevärt lägre än återbetalningsgraden bland samtliga låntagare. Bland de äldsta låntagarna är det också en lägre andel som betalat in hela årsbeloppet och en högre andel som inte betalat något alls, jämfört med samtliga låntagare.

En stor del av de äldre låntagarna får sin huvudsakliga inkomst från något annat än förvärvsarbete. Samtidigt är det låntagare med andra huvudsakliga inkomstkällor som också hade svårast att betala sitt årsbelopp under betalningsåret. Statistik från SCB visar att befolkningens genomsnittliga inkomst sjunker när man passerat 50 år, samtidigt som årsbeloppen fortsätter att öka och gränsen för att få nedsättning med hänsyn till inkomst ökar från fem procent av inkomsten till sju procent av inkomsten. Låntagarna som är 60 år eller äldre har generellt betydligt lägre inkomster än genomsnittet bland samtliga låntagare. Det är också vanligare att få nedsatt årsbelopp bland de äldre låntagarna, och många får det flera år i rad.

Betalningsproblemen är ofta långvariga

De låntagare som i dagsläget är 60 år eller äldre har ofta relativt små skulder kvar att betala. Det är dock vanligt att de får höga årsbelopp när återbetalningstiden är på väg att ta slut eller redan har tagit slut. Att årsbeloppen inte betalas in innebär stora problem för den enskilde. Betalningsproblemen för denna låntagargrupp ofta är långvariga och kravåtgärderna får sannolikt mindre effekt.

När många låntagare fastnat i betalningssvårigheter de inte kommer ur och de låntagare som tillkommer i stor utsträckning är de som har eller har haft problem med betalningen förblir återbetalningsgraden för den specifika åldersgruppen låg. När

²⁴ CSN (2017), *Inbetalningar av studielån från låntagare bosatta utomlands*, s 38-40

²⁵ CSN (2017), *Inbetalningar av studielån från låntagare bosatta utomlands*, s 35

årsbeloppen samtidigt ökar i storlek tenderar skillnaden mellan det belopp som debiteras och det som betalas in att bli ännu större.

Åldersavskrivningarna kommer troligen att öka

De belopp som skrivs av kommer sannolikt att öka, då allt fler låntagare som inte hinner betala av hela skulden når åldern för rätt till avskrivning. Låntagare som inte kunnat betala men som inte heller sökt nedsättning riskerar att inte ha rätt till åldersavskrivning, då årsbeloppen för de tre sista återbetalningsåren inte skrivs av om de är obetalda. För de flesta låntagare som når denna ålder omfattar de tre sista årsbeloppen hela den kvarvarande skulden, som då inte skrivs av. En stor del av dessa låntagare har haft långvariga betalningsproblem och många av dem borde ha utnyttjat trygghetsreglerna, för att få nedsättning, men har istället fastnat med obetalda belopp.

Det är ännu inte så många låntagare som nått denna ålder eller hamnat i denna situation, men låntagarnas ökande ålder och den låga återbetalningsgraden bland äldre, i synnerhet för de med höga årsbelopp, tyder på att allt fler riskerar att hamna i denna situation. Bara mellan 2017 och 2019 har antalet låntagare som nått åldern för åldersavskrivning men som ändå har belopp kvar att betala på sitt annuitetslån tredubblats. CSN kommer att fortsätta följa utvecklingen för denna kundgrupp.

Det är också troligt att framtida låntagare som når åldern för avskrivning kommer att ha hunnit studera med studiemedel under längre tid och ha högre skulder. Högre skulder är förknippat med högre årsbelopp och höga årsbelopp ökar sannolikheten för misskött betalningar på annuitetslånet. Därför kommer problemen med att de äldre låntagarna inte hinner betala klart sina lån troligtvis inte att minska. Att många låntagare i gruppen har obetalda belopp på flera lån dock till viss del tyda på att vissa låntagare har svårt att betala, oavsett lånetyp. Betalningsförmågan och de individuella förutsättningarna kan påverka betalningen mer än regelverket bakom lånet.

Referenser

CSN (2017), *Inbetalningar av studielån från låntagare bosatta utomlands*, Dnr 2016-100-6731

CSN (2018), *Resterande slutliga årsbelopp - En genomlysning*, rapport 2018:5, Dnr 2018-213-4582

CSN (2018), *Studiestödet 2017*, Dnr 2018-109-1427

Kronofogden (2019), *Långvarig skuldsättning stort problem för äldre*,
URL: <https://www.kronofogden.se/79158.html> (hämtat 2019-08-26)

SCB, *Sammanräknad förvärsinkomst för boende i Sverige den 31/12 resp år (antal personer, medel- och medianinkomst samt totalsumma) efter region, kön, ålder och inkomstklass. År 1991 – 2017*,
URL: http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__HE__HE0110__HE0110A/SamForvInk2/table/tableViewLayout1/
(hämtat 2019-08-23)

Vi gör studier möjligt.